

Flankerend beleid bedrijventerreinen

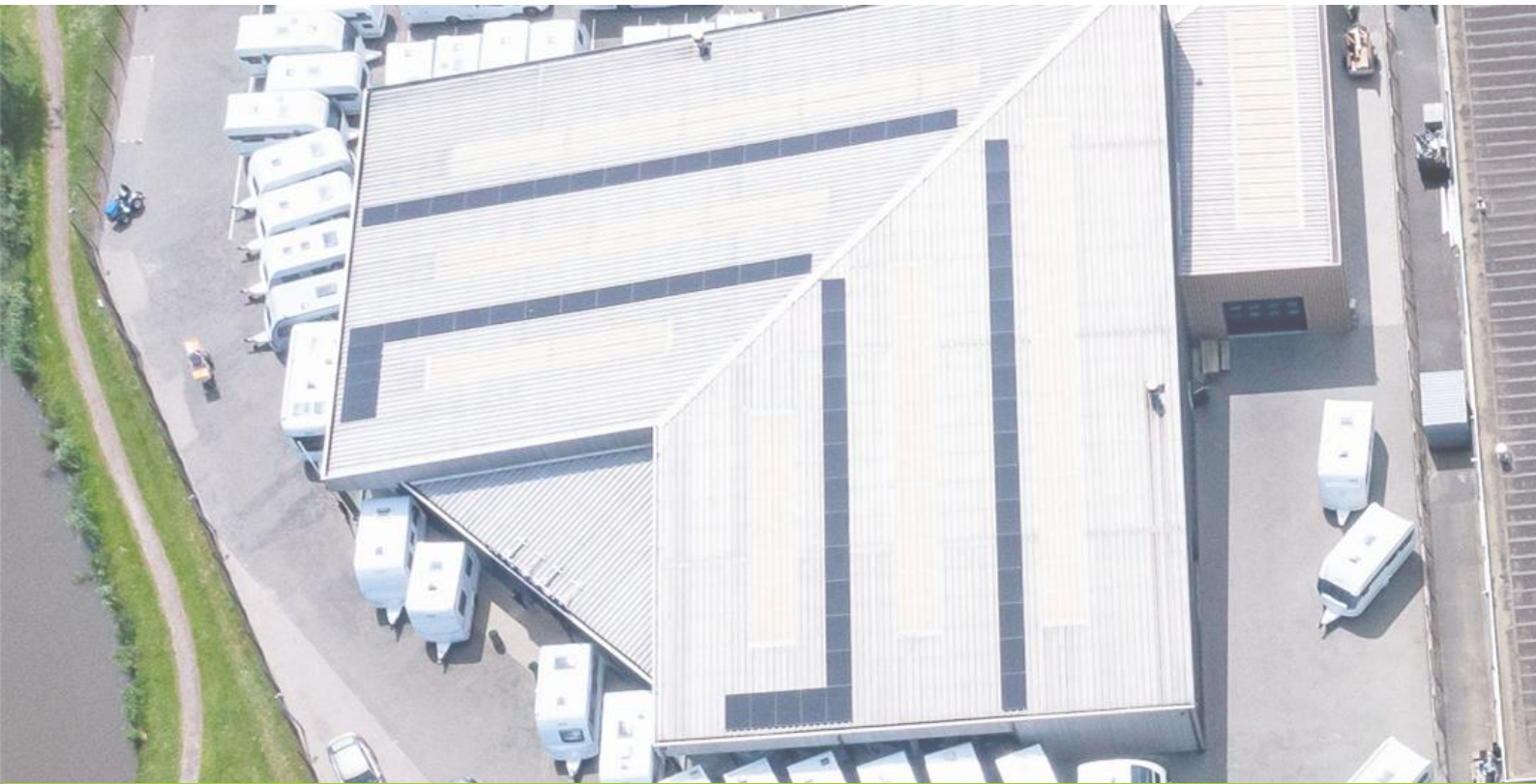
Beleidskansen & -hiaten

Thomas Klomp | Klimaatadaptievelbeelden.nl

Schrijvers: Lise Derksen, Vera Kusters en Freya Macke
(Arcadis, in samenwerking Stec, NextGreen en coalitiepartners)

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding & doel	4
1.2 Definities & scope	5
1.3 Werkwijze	7
2. Beleid	9
2.1 Knelpunten en kansen	10
2.2 Knelpunten in relatie tot doelen	17
3. Aanbevelingen	20
3.1 Prioritering knelpunten	20
3.2 Oplossingsrichtingen & kansen	23
4. Vervolg	28
5. Bijlagen	29
Bijlage A overzicht beleidsinstrumenten	29
Bijlage B Introductie Toolbox	32

INLEIDING

Thomas Klomp | Klimaatadaptievebeelden.nl

1. Inleiding

1.1 Aanleiding & doel

Veel verschillende beleidsinstrumenten raken het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen. Een deel van het beleid stimuleert de beweging naar toekomstbestendige werklandschappen, maar een ander deel zit deze ontwikkeling nog in de weg. Daarom is er een behoefte aan voorliggend overzicht van de knelpunten en kansen van flankerend beleid om voornamelijk bestaande bedrijventerreinen beter te kunnen helpen.

Doel & functie eindproduct

Dit rapport toont de knelpunten, hoe deze de doelen van Werklandschappen van de Toekomst raken en welke oplossingsrichtingen er zijn. De focus ligt hierbij op de thema's gezondheid, hitte, water, groen en biodiversiteit. Daarbij maken we beleidskansen inzichtelijk en geven we voorbeelden van successen. De uitkomsten van deze studie passen we toe op lopende en toekomstige ontwikkelingen. Bijvoorbeeld in de Living Labs en op de Ambassadeursterreinen van Werklandschappen van de Toekomst (hierna: WvT) en vervolgproject(en) zoals beleidsbeïnvloeding 2025. Zo creëren we een dynamisch en landelijk toepasbaar (groei)document waarin bestaand beleid wordt getoetst, nieuw beleid opgenomen en praktijkvoorbeelden en -ervaringen rondom flankerend beleid gedeeld. Dit document is daarmee een stap in de kennisdeling en opschaling.

Dit rapport bestaat uit:

- ✓ Duidelijke werkdefinities & scope
- ✓ Overzicht relevant flankerend beleid
- ✓ Knelpunten (onderverdeeld in vijf categorieën)
- ✓ Aanbevelingen: prioritering
- ✓ Aanbevelingen: oplossingsrichtingen en kansen
- ✓ Praktijkvoorbeelden & ervaringen

Voor wie?

Dit rapport kan gebruikt worden door verschillende doelgroepen: overheden, programma's en samenwerkingsverbanden rondom bedrijventerreinen, parkmanagers en ondernemers.

De belangrijkste doelgroep zijn *overheden*, omdat veel van het beleid door de rijksoverheid, provincies, waterschappen en gemeenten zijn opgesteld. Bij het aanpakken van knellend beleid kunnen voornamelijk deze partijen de meeste winst behalen. Ook *programma's en samenwerkingsverbanden* rondom bedrijventerreinen spelen een rol door de kennis van flankerend beleid te delen en waar nodig te agenderen. Voor *parkmanagers en ondernemers* is voornamelijk Hoofdstuk 3 interessant. Hier delen we kansen die op bedrijventerreinen benut kunnen worden.

1.2 Definities & scope

Beleid is een ongelooflijk breed onderwerp. Om deze studie duidelijk af te bakenen, staat hieronder een overzicht van de definities en de scope die we hanteren.

Beleid

Definitie Een samenhangend geheel van beslissingen, regels en/of maatregelen dat een overheidsbestuur neemt om zaken te regelen en doelen te behalen. Hier valt wet- en regelgeving onder, maar ook bijvoorbeeld subsidies, handreikingen, certificeringen en communicatieaanpakken.

Scope We maken onderscheid tussen typen beleid aan de hand van de 'stok, wortel, preek'. Stok valt binnen de scope, wortel en preek vallen erbuiten:

- Stok (juridische verplichtingen): wet- en regelgeving van EU, rijk, provincie, waterschappen en gemeenten in Nederland
- Wortel (financiële prikkels): subsidies en ombuigen van geldstromen; deze valt niet binnen de scope van dit rapport, maar wordt opgepakt in WvT project Financiële Instrumenten. Ook de afweging tussen kosten en baten valt niet in de scope, maar wordt opgepakt in een ander project in WvT.
- Preek (communicatieaanpak): deze valt niet binnen de scope van dit rapport, want dit wordt opgepakt met meerdere andere projecten in WvT en daarbuiten.

Flankerend(e thema's)

Definitie Flankerend beleid of flankerende thema's definiëren we in dit rapport als thema's die de doelen van Werklandschappen van de Toekomst raken. Bijvoorbeeld hoe de energietransitie of parkeernormen invloed hebben op de ruimte voor groen.

Scope Binnen de scope vallen de volgende flankerende thema's:

- Energie (beperkt tot: besparing & elektrificatie), overig flankerend beleid voor verduurzaming wordt onderzocht in het programma PVB.
- Veiligheid
- Verkeer
- Water
- Hitte
- Groen
- Biodiversiteit
- Gezondheid
- Parkeren
- Bouwen

Werkdefinitie Toekomstbestendig werklandschap

Werkdefinitie Toekomstbestendige werklandschappen zijn gebieden:

- *Waar producten worden gemaakt en opgeslagen en diensten worden geleverd;*
- *Die groen en klimaatbestendig zijn;*
- *Waar mensen graag werken (en wonen en recreëren); en ondernemers graag ondernemen.*
- *Die de arbeidsproductiviteit bevorderen;*
- *Die de lokale omgeving versterken, biodiversiteit verrijken en die een natuurlijke verbindingen vormen tussen stad en buitengebied;*
- *Waar efficiënt met energie wordt om gegaan;*
- *Die toekomstbestendig zijn t.a.v. brede uitdagingen op het gebied van wateroverlast en hitte;*
- *Met een sluitende businesscase voor verduurzaming en vergroening.*
- *Bedrijfsomgevingen waar het per saldo beter ondernemen en investeren is (i.e. productiever, beter bedrijfsresultaat, toekomstbestendiger, etc.)*

Scope Voor de scope van toekomstbestendige werklandschappen richten we ons specifiek op:

- De hierboven *schuingedrukte* doelen: de thema's gezondheid, hitte, water, groen en biodiversiteit. Het thema energie(transitie) is niet de focus, omdat dit al wordt opgepakt in een ander beleidsonderzoek door het Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen (PVB). Energie wordt wel nadrukkelijk meegenomen als flankerend thema (bijv. energiebesparing door koeling of isolatie met groen).
- **Bestaande** bedrijventerreinen (incl. renovaties en herontwikkeling). Niet op het beleid op nieuwe terreinen.
- Gebouw, perceel en openbare ruimte. Niet op beleid op binnenruimte van bedrijfspanden.

Breed relevant beleid Het beleid dat raakt aan de scope is alsnog zeer breed. Dit omdat de scope reikt van (privaat) gebouw tot (privaat) perceel en de openbare ruimte, en voor deze drie onderdelen geldt vaak verschillend beleid. Daarnaast is er vaak specifiek beleid afhankelijk van het type bedrijvigheid en de functie van de ruimte (bijvoorbeeld wegen versus groene ruimte).

Figuur 1 Scope op publieke en private ruimte (C) Samen Klimaatbestendig

1.3 Werkwijze

Dit rapport bouwt voort op de beschikbare kennis binnen Werklandschappen van de Toekomst en betrokken partijen. Het tot stand komen van dit rapport bestaat uit verschillende stappen:

- Raadplegen kennisbanken
- Raadplegen kennishouders coalitiepartners WvT & Collectief Natuurinclusief¹
- Praktijkervaringen ophalen in gesprekken, tijdens netwerkmomenten en in de leeromgeving van WvT.

Aan de hand van deze input en kennis is in beeld gebracht wat het flankerend beleid is en wat knelpunten en kansen er zijn bij het realiseren van toekomstbestendige werklandschappen in Nederland. Zo vormt dit rapport als het ware een groeidocument waarin een landelijk toepasbare en generieke inzichten rondom flankerend beleid op bedrijventerreinen staan vastgelegd.

Dit rapport wordt in de verdere looptijd van Werklandschappen van de Toekomst met nieuwe ontwikkelingen en praktijkervaring aangevuld en geactualiseerd. Ook wordt er een strategie ontwikkeld om de knelpunten te agenderen en op te (laten) pakken. Vooral het testen en evalueren van beleidsinstrumenten op de Living Labs en ambassadeursterreinen en de interactie in de leeromgeving zullen nieuwe inzichten gaan opleveren. Bijlage B geeft een tekstvoorstel voor de Toolbox van de werklandschappen.

¹ www.collectiefnatuurinclusief.nl

2. BELEID

Thomas Klomp | Klimaatadaptievebeelden.nl

2. Beleid

In de analyse van flankerend beleid passeren enorm veel beleidsdocumenten de revue. Daarom halen we de bouwstenen voor dit onderzoek uit een aantal eerder opgestelde beleidsoverzichten en -analyses. Ieder van deze studies is opgesteld met een eigen doel en invalshoek:

- **Bijlage 5 – Rapport Groeifondsaanvraag Werklandschappen van de Toekomst** (2022) met een indeling naar beleidseigenaar (Rijk, provincie, gemeente etc.)
- **Beleidsmixer**, met een indeling naar type beleidsinstrument (stok, wortel, preek)
- **Handreiking Clusters van grootschalige bedrijfsvestigingen** (Mooi NL, 2024, <https://omgevingsweb.nl/wp-content/uploads/po-assets/958925.pdf>, hoofdstuk instrumentenbibliotheek, met een indeling naar thema)

De drie bovenstaande studies vormen het vertrekpunt. Daaruit is één overzichtelijke lijst van relevante beleidsinstrumenten ontwikkeld en verder aangevuld met nieuw relevant beleid. Zie bijlage A voor het volledige overzicht van (flankerende) beleidstukken en juridische instrumenten. Deze lijst toont ook direct dat het flankerend beleid voor werklandschappen heel breed is en verdeeld is over vele beleidsvelden en geografische gebieden. Dat is ook de reden waarom het in deze context niet mogelijk en nodig is om een inventarisatie te geven van al het relevante beleid voor een specifieke locatie (of gemeente). Dat zou vaak al tientallen documenten omvatten en uit de praktijk is duidelijk dat deze (nog) niet structureel in beeld zijn. Deze studie geeft daarom een algemeen overzicht.

Uit voorliggende studie is ook duidelijk dat het huidige beleid soms knellend of remmend werkt bij het ontwikkelen van een werklandschap van de toekomst, met name op bestaande bedrijventerreinen.

Het overzicht is aangescherpt en aangevuld met andere bouwstenen en inzichten uit onder andere:

- Praktijkervaringen vanuit provincies en gemeenten
- Praktijkervaringen van verzekeraars
- Onderzoeken vanuit WvT (o.a. financiële instrumenten & werklandschappenlabel)
- Kennisbanken van Arcadis, NextGreen, Stec groep, Samen Klimaatbestendig

2.1 Knelpunten en kansen

Welk flankerend beleid zit het toekomstbestendig maken van **bestaande** bedrijventerreinen in de weg? Er is immers een transitie gaande. Daarom is het logisch dat bestaand beleid niet altijd meer effectief is voor de doelen van de toekomst. De knelpunten zijn te verdelen in vijf categorieën²:

A. Ontbrekend
beleid

B. Knellend
beleid

C. Verkeerde
interpretatie

D. Moeilijk vast
te leggen

E. Niet naleven

Nr.		Ontbreken van beleid
	A1	Gebrek aan landelijke regelgeving voor hoeveelheid en kwaliteit van groen
	A2	Weinig sturing op vergroenen bedrijventerrein op een interventiemoment
	A3	Geen landelijke eisen voor berging van hemelwater bij bestaande bebouwing
	A4	Geen concrete regelgeving voor hitte op werkplek
	A5	Bedrijventerreinen als gebiedstype vergeten in beleid
		Knellend beleid
	B1	Lokale aanscherping van BBL niet toegestaan
	B2	Wet natuurbescherming vooral voor behoud van natuur
	B3	Knellende parkeernormen op bedrijventerreinen
	B4	Ruimte mislopen door krampachtig energiebeleid
	B5	Brandveiligheid en groen
	B6	Milieu- en veiligheidsnormen
		Verkeerde interpretatie van beleid
	C1	Interpretatie Hygiëncode voor voedselproductie
	C2	Combineren hekwerk met groen
		Moeilijk vast te leggen opgaven
	D1	Slechte OV-ontsluiting bedrijventerreinen
	D2	Inspanningsplicht in plaats van resultaatsplicht
	D3	Lock-in effect energietransitie
	D4	Ondergrondse ruimtelijke ordening
		Niet naleven/toepassen van beleid
	E1	Onvoldoende afstemming/doorvertaling beleid naar uitvoering en beheer
	E2	Verantwoordelijkheid verwerking hemelwater op eigen terrein

² Bron: Werklandschappen van de Toekomst, Aanvraag nationaal groeifonds (2022)

A. Ontbreken van beleid

Deze categorie geeft aan op welke opgaven beleid momenteel nog ontbreekt, terwijl dit wel wenselijk is:

1. **Gebrek aan landelijke regelgeving/normen voor hoeveelheid groen en kwaliteit groen** – Momenteel is er geen concrete groennorm. Deze is er dus ook nog niet specifiek voor bedrijventerreinen. Er bestaan wel al hulpmiddelen en instrumenten die normen aanbevelen zoals de 'Maatlat Groene Klimaatadaptieve Gebouwde Omgeving' en de 'Coolkit', maar deze zijn niet bindend.

Ook wordt lokaal al door overheden en gemeenten geëxperimenteerd. Percentages of oppervlakken aan groen zijn bijvoorbeeld opgenomen in Convenant Toekomstbestendig bouwen van provincie Zuid-Holland (en vergelijkbare convenanten in o.a. Noord-Holland, Utrecht en Gelderland) en de rekentool van gemeente Eindhoven en de verordening van gemeente Leiden. De BREEAM certificering geeft punten voor een groen dak. Deze toetst echter (voor het meest gebruikte BREEAM-gebouw-label) alleen op het gebouw, niet op de omgeving. Ook wordt er geëxperimenteerd met kwalitatieve normen, zoals een puntensysteem natuurinclusief bouwen in gemeenten Tilburg en in Den Haag³. Inmiddels (2024) biedt de Handreiking Groen in en om de stad (GIOS) gemeenten en provincies een vergevorderd inhoudelijk advies en systematiek om lokaal groennormen te stellen en borgen. De regels voor groen en klimaatadaptatie zijn nog in ontwikkeling en zijn grotendeels vastgelegd in beleid en regels van gemeenten (Omgevingsplan) en waterschappen. Hierdoor zijn er grote onderlinge verschillen, waarbij op één locatie vaak meerdere verschillende regels gelden. Dit maakt het lastig voor ontwerpen, ontwikkelen en handhaven.

Het instrument van het gemeentelijke Omgevingsplan biedt nieuwe mogelijkheden om niet alleen eisen te stellen aan gebouwen, maar ook aan de groene en klimaatbestendige inrichting van een perceel. Dit instrument wordt nog nauwelijks ingezet.

2. **Weinig sturing op vergroenen bedrijventerrein op een interventiemoment** – Een interventiemoment is een moment dat als katalysator werkt voor het vergroenen van bedrijventerreinen. Denk aan inbreidingen, herstructureringsprojecten of onderhouds- en renovatiewerkzaamheden in de openbare ruimte, maar ook verbouwingen, onderhoud aan pand en wisseling eigenaren op bedrijventerreinen. Op deze momenten worden de instrumenten van het huidige omgevingsplan nog weinig ingezet.
3. **Geen landelijke eisen voor berging van hemelwater bij bestaande bebouwing** – In het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL) zijn wel hemelwatereisen opgenomen voor nieuwe bebouwing, maar deze ontbreken nog voor bestaande bebouwing.

³ Bron: Puntensysteem voor Natuur- en Groeninclusief Bouwen Tilburg (2021)

Wel stellen veel convenanten en de meeste waterschappen en gemeenten lokale eisen aan de hemelwaterberging, ook die gelden voornamelijk voor nieuwbouw. De BREEAM certificering geeft extra punten voor een groen dak of hemelwaterberging. Deze toetst echter (voor het meest gebruikte BREEAM-gebouw-label) alleen op het gebouw, niet op de omgeving.

4. **Geen concrete regelgeving voor hitte op werkplek** – Volgens het Arbobesluit (artikel 6.1) mag de temperatuur op de werkplek geen nadelige gevolgen hebben voor de gezondheid van de werknemer. Echter worden in dit artikel geen specifieke temperaturen genoemd. Wel biedt het protocol 'Veilig werken in de warmte en hitte'⁴ (Vlandis) en de handreiking 'Hitte op het werk' (EU OSHA) praktische richtlijnen voor het verminderen van risico's van hitte op de werkplek. En ook het WELL-certificaat geeft een beoordeling van gezondheid en dus ook de temperatuur op de werkplek.
5. **Bedrijventerreinen als gebiedstype vergeten in beleid** - Er is veel aandacht voor klimaatadaptatie en er zijn al veel instrumenten die helpen bij het klimaatbestendig en groen inrichten van de omgeving. De focus ligt echter voornamelijk op woonwijken, stadscentra, parken (etc.) binnen bebouwd gebied. De unieke karakteristieken van bedrijventerreinen worden daarin nog regelmatig vergeten. Zoals in de NAS (2016), Deltaprogramma (2023), maar ook in instrumenten zoals de hittestress 'Coolkit' zijn bedrijventerreinen nu nog niet of nauwelijks meegenomen als gebiedstype. Er is de afgelopen jaren wel al hard aan de weg getimmerd om bedrijventerreinen op de kaart te zetten (bijvoorbeeld in de NOVI en in de Handreiking GIOS zijn bedrijventerreinen nu opgenomen als gebiedstype), maar het is belangrijk om deze trend voort te zetten en bedrijventerreinen sterker in beleid te agenderen.

B. Knellend beleid

Binnen deze categorie valt beleid dat tegenstrijdig is of ander beleid in de weg zit, als gevolg van ingewikkelde en/of verdeelde beleidsvoering van overheden:

1. **Lokale aanscherping van BBL niet toegestaan** – Gemeentelijke maatwerkregels zijn onder het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL) (voor de meeste regels) niet toegestaan. Dat houdt in dat gemeente zelf geen hogere eisen mogen stellen dan de eisen die de BBL voorschrijft. Dit werkt knellend voor gemeenten die wel strengere eisen willen stellen voor nieuwbouw en renovaties op bedrijventerreinen voor thema's zoals groen, energie en klimaat.
2. **Wet natuurbescherming vooral voor behoud van natuur** – De wet natuurbescherming focust vooral op het behouden van bepaalde soorten bij het bouwen. Hoewel ook "herstellen" in de wet wordt genoemd. Verbeteren of zorgen voor een toename in biodiversiteit wordt in deze wet niet meegenomen of gestimuleerd. Wel is er meer aandacht voor het verbreden van

⁴ <https://www.aanemervak.nl/bedrijfsvoering/personeel/nieuw-hitteprotocol-voor-de-bouw-moet-gezondheidsschade-voorkomen/>

de focus, maar dit is nu nog niet verankerd in de wet. Dit wordt bijvoorbeeld ook als belangrijk aandachtspunt en uitdaging in het rapport van de Landelijke Maatlat⁵ benoemd.

- 3. Knellende parkeernormen op bedrijventerreinen** – Inflexibele of onlogische parkeernormen zit in sommige gevallen het vergroenen van bedrijventerreinen in de weg. De CROW heeft specifieke parkeerrichtlijnen voor verschillende types bedrijvigheid, stedelijkheidsgraad en type gebied. Gemeenten leggen deze richtlijnen vaak meer dwingend vast in gemeentelijk beleid.

Echter valt het op dat parkeernormen bij bedrijven worden uitgedrukt in parkeerplaatsen per 100 m² bruto vloeroppervlakte (in tegenstelling tot woningen waar parkeernormen worden bepaald per type woning). De parkeernormen bij bedrijven zijn dus niet gebaseerd op aantal werknemers, terwijl dit verband bij woningen met aantal bewoners wel duidelijker is. Voor bedrijvigheid met relatief weinig werknemers leidt dit tot een overschatting, bijvoorbeeld in de logistiek. Bovendien wordt daarbij geen rekening gehouden met het type bedrijf en de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld of er gewerkt wordt in ploegendiensten en hoeveel autoverkeer er is vanuit de bedrijven. Dit vraagt om maatwerk voor parkeeroplossingen. Verschillende gemeenten (zoals Alphen aan de Rijn) passen daarom specifieke parkeernormen toe voor logistieke functies. Sommige gemeenten maken echter geen onderscheid en dit kan leiden tot hoge parkeernormen, leegstand van parkeerplaatsen wat vervolgens het ruimtegebruik voor andere functies (zoals groen) in de weg staat. Infrastructuur krijgt vrijwel altijd voorrang en wordt gezien als harde normen, waarbij minder prioriteit wordt gegeven aan klimaatadaptatie en groen. Aanvullend maken deze regels het minder aantrekkelijk voor bedrijven om efficiëntere gezamenlijke parkeerterreinen aan te leggen.

- 4. Ruimte mislopen door krampachtig energiebeleid** – Het delen van energie is in de huidige regelgeving niet toegestaan. Terwijl het delen van energie met burens grote meerwaarde zou hebben, zeker op bedrijventerreinen. Het delen van energie zou netcongestie kunnen verminderen, kosten verlagen en ruimte besparen. Deze extra ruimte (en eventueel ook de besparingen in kosten) kan mogelijk ingezet worden voor vergroenen, waterberging etc. Inmiddels zijn er ontwikkelingen in de Energiewet om het delen van energie wel mogelijk te maken.
- 5. Brandveiligheid en groen** – Er is terughoudendheid met groen en groene daken vanuit zorgen om de brandveiligheid. Zo moest het bedrijf ITB2 (in Apeldoorn) vegetatie rondom hun bedrijf laaghouden wegens brandgevaar. Er zijn momenteel echter ook verscheidene verzekeraars die groene daken stimuleren.
- 6. Milieu- en veiligheidsnormen** – Voor bedrijven met gevaarlijke stoffen gelden milieu- en veiligheidsnormen voor o.a. externe veiligheid in het Besluit Activiteiten Leefomgeving van de

⁵ <https://klimaatadaptatienederland.nl/publish/pages/218475/r001-1286065jnz-v01-bouwstenenrapport-landelijke-maatlat-20221202-tauw-arcadis.pdf>

Omgevingswet en de instructieregels daarin voor gemeenten. Dat beperkt de mogelijkheden voor groen en klimaatadaptatie. Zo zijn soms bomen en struiken niet toegestaan in een zone rondom de locatie (bijvoorbeeld in het z.g. Attentiegebied en aandachtsgebied) vanwege zichtbaarheid, toegankelijkheid en brandveiligheid. Ook zijn soms vloeistofdichte verhardingen verplicht en moet het hemelwater vanaf deze verhardingen naar een waterzuivering (i.p.v. infiltratie of opvang ter plekke). Het inpassen van groen, schaduw en hemelwateropvang in deze situaties vergt maatwerk.

C. Verkeerde interpretatie van beleid

Binnen deze categorie valt beleid met interpretatieverschillen als gevolg van ingewikkelde, verwarrende of versnipperde beleidsvoering:

1. **Interpretatie Hygiëncode voor voedselproductie** – De Hygiëncode is per sector opgesteld door de Nederlandse Voedsel en Waren autoriteit. Deze code vereist een HACCP plan per bedrijf. Voor voedselverwerking bedrijven wordt vaak nog aangenomen dat groen dicht rondom het pand niet mag vanwege de Hygiëncodes. Echter is dit niet (meer) het geval. Met een goed doordacht ontwerp en beheerplan is het wel mogelijk te vergroenen direct rondom het pand zonder dat dit de Hygiëncodes in de weg zit.
2. **Combineren hekwerk met groen** – Bedrijven nemen maatregelen rondom hun pand en perceel om inbraakgevoeligheid te verminderen. Verzekeringen eisen een zeker beveiligingsniveau voor bedrijven die moet voldoen aan een Borg klasse certificering. Hoe meer maatregelen, hoe hoger de borgklasse van het bedrijf. Een metalen hekwerk rondom het bedrijf is een veel toegepaste maatregel. Er wordt veelal gedacht dat deze niet gecombineerd kunnen worden met groen, terwijl dit wel mogelijk is.

D. Moeilijk vast te leggen opgaven

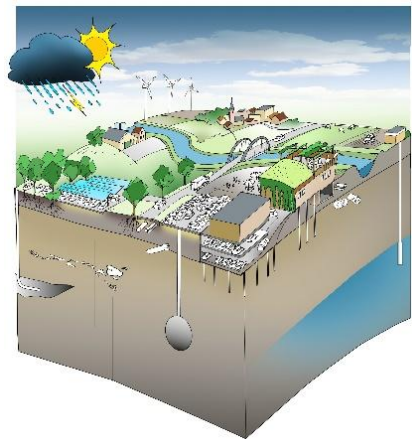
Binnen deze categorie vallen opgaven die (nu nog) moeilijk vast te leggen zijn in beleid:

1. **Slechte OV ontsluiting bedrijventerreinen** - Met het openbaar vervoer reizen naar bedrijventerreinen is lang niet altijd vanzelfsprekend. Zo'n 20% van de bedrijventerreinen in Nederland zijn namelijk zeer slecht of überhaupt niet bereikbaar met openbaar vervoer, zo blijkt uit de bereikbaarheidsindex van adviesbureau Buiten⁶. Hierdoor blijven bedrijventerreinen sterk afhankelijk van autoverkeer en wordt nog steeds veel ruimte ingenomen door parkeerplaatsen in plaats van andere functies zoals groen, waterberging of verkoeling.

⁶ <https://bureaubuiten.nl/een-op-de-vijf-bedrijventerreinen-niet-goed-bereikbaar-met-het-ov/>

Deze opgave is moeilijk vast te leggen door versnippering van taken en verantwoordelijkheden van overheden. Zo zijn streek- en stadsbussen veelal de verantwoordelijkheid van de provincie, spoorwegen van de rijksoverheid, maar ligt de verantwoordelijkheid voor de toegankelijkheid van bushaltes en stations weer bij de gemeente.

2. **Inspanningsplicht in plaats van resultaatsplicht** - In de bestaande situatie is voor klimaatadaptatie en vergroening vaak geen resultaatsverplichting mogelijk, een inspanningsplicht is dan het hoogst haalbare. Het risico bestaat dat deze dan uiteindelijk wegvallen ten koste van hardere eisen en dat klimaatadaptatie en vergroening niet gerealiseerd en gehandhaafd worden.
3. **Lock-in effect energietransitie** - Ingrepen vanuit de energietransitie leiden tot veel interventiemomenten om bedrijventerreinen ook groen en klimaatbestendig te (her)inrichten. De energietransitie gaat (noodzakelijkerwijs) snel, soms gehaast. Tegelijkertijd blijft het vergroenen en klimaatbestendig inrichten nog een lastig te borgen opgave. Het risico ontstaat dat interventiemomenten gemist worden zolang de meekoppelkansen niet vastgelegd zijn. Er ontstaat dan ruimtelijk een lock-in; na realisatie van de maatregelen voor de energietransitie is er geen ruimte en draagvlak meer om opnieuw de schop in de grond te steken voor groen, hemelwater of verkoeling.
4. **Ondergrondse ruimtelijke ordening** - Vele opgaven claimen ruimte in de ondergrond. Iedere opgave heeft eigen regelgeving (zoals diepte en afstand van kabels en leidingen). Dat hoeft niet te knellen met elkaar. Maar de ordening van de ondergrond kan wel efficiënter en dat blijft een lastig vast te leggen wens. Dit vraagt om het bijeenbrengen van vele disciplines en belangen, vaak lopende grote ontwikkelingen met ieder een eigen pad, en het antwoord wat een betere ondergrondse ruimtelijke ordening is vaak ook nog niet bekend. Hier valt echter wel nog ruimte te winnen voor vergroening en klimaatadaptatie op bedrijventerreinen. Zo experimenteert gemeente Leiden bijvoorbeeld met gebundelde leidingen.

*Figuur 2 Drukke in de ondergrond (C)
Arcadis*

E. Niet naleven/toepassen van beleid

Binnen deze categorie vallen beleidsinstrumenten die in de praktijk niet of nauwelijks worden nageleefd of toegepast:

1. **Onvoldoende afstemming/doorvertaling beleid naar uitvoering en beheer** - Goede afstemming tussen beleidsmakers, uitvoerders en beheerders is belangrijk, maar in de praktijk niet altijd vanzelfsprekend. Vele gemeenten stellen ambitieuze vergroenings- of klimaatadaptatiedoelen en strategieën. Deze zijn veelal in gemeentelijk beleid opgenomen.

Desondanks zijn in de praktijk ontwerpen, beheerplannen en ontwerprichtlijnen (HIOR of LIOR) en ontwikkelingen niet altijd geoptimaliseerd voor klimaatadaptatie of vergroening. Dit kan onder andere leiden tot meerkosten, lastig beheerbare ontwerpen of projecten die niet toekomstbestendig ingericht zijn. Dat leidt er soms zelfs toe dat de beheerder het groen of hemelwaterberging weer vervangt door verhardingen.

Het betrekken van de juiste expertises op het juiste moment is vaak nog onvoldoende geborgen in beleidsprocessen. Zo wil je in ontwikkelingen op het juiste moment experts - bijvoorbeeld een ecooloog, een groenbeheerder of een expert vanuit het waterschap - om tafel hebben om te zorgen dat ambities behaald worden zonder dat dit voor problemen in uitvoering of beheer zorgt. Dit is een knelpunt dat breed speelt voor de openbare ruimte van gemeenten, hier valt de openbare ruimte van bedrijventerreinen ook onder.

2. **Verantwoordelijkheid verwerking hemelwater op eigen terrein** - Wie is er verantwoordelijk voor regenwater? Binnen bebouwd gebied wordt er dan al snel gekeken naar de gemeente. Het verwerken van hemelwater valt echter onder de formele 'zorgplicht' van de eigenaar van een perceel. Voor de openbare ruimte is dat van de gemeente. Voor particulier terrein is de eigenaar zelf verantwoordelijk (o.b.v. Omgevingswet, vaak uitgewerkt in het omgevingsplan van gemeente en waterschap). Alleen als dat redelijkerwijs niet mogelijk is, kan de perceelseigenaar een deel van de verantwoordelijkheid bij de gemeente leggen.

De zorgplicht geldt ook voor de percelen op bedrijventerreinen, al is niet iedere eigenaar of ondernemer zich hier van bewust. Hier houden bedrijven in de inrichting van kavels dan ook nog weinig rekening mee, terwijl wateroverlast wel voor grote problemen kan zorgen.

Exacte regels rondom regen/hemelwater staan over het algemeen opgenomen in het gemeentelijk Water- en rioleringsprogramma (WRP) en/of in het gemeentelijk Omgevingsplan (voorheen de hemelwaterverordening). Ondanks deze regels, worden vergunningaanvragen nog zelden tot nooit tegengehouden als de plannen of realisatie van de opvang van hemelwater onvoldoende is. De recente (2024) rechtszaak van het waterschap tegen het Omgevingsplan van de gemeente voor de ontwikkeling van de Zuiderplaspolder lijkt een kentering.

2.2 Knelpunten in relatie tot doelen

De bovengenoemde knelpunten hebben een effect op de doelen van Werklandschappen van de Toekomst. Dit effect op de doelen hebben we geanalyseerd. Zoals omschreven in de scope focussen we op de volgende doelen:

- *Werklandschappen die groen en klimaatbestendig zijn*
- *Werklandschappen die de lokale omgeving versterken, biodiversiteit verrijken en die een natuurlijke verbindingen vormen tussen stad/dorp en buitengebied;*
- *Die toekomstbestendig zijn t.a.v. brede uitdagingen van de toename van wateroverlast en hitte;*

Kortom, de focus ligt op de thema's groen, biodiversiteit, hitte, wateroverlast en droogte. Deze doelen en thema's zelf zijn vrij breed. Daarom kijken we niet naar het generieke thema, maar naar de onderliggende eisen/wensen/condities die nodig zijn om het themadoel te behalen. We onderscheiden de volgende categorieën:

- Ruimte voor groen
- Kwalitatief en biodivers groen
- Ruimte voor water
- Koele plekken
- Verbinding & samenwerking met omgeving

In de onderstaande tabel en figuur geven we weer welke knelpunten aan welke categorieën raken. Zo is in één oogopslag zichtbaar welke categorieën momenteel het meeste last hebben van belemmerend beleid. In vele gevallen zie je dat bepaald beleid meer dan één categorie raakt. Ook voor één specifieke locatie is het beleid vaak nog niet eenvormig en eenduidig. Het spreekt elkaar (nog) tegen of er vallen hiaten in de beleidscyclus, het traject van visie en ambities naar normen, plannen en projecten tot en met realisatie en beheer.

Beleid	Ruimte voor groen	Biodivers groen	Ruimte voor water	Groene koele plekken	Verbinding met omgeving
A1. Gebrek landelijke groennorm					
A2. Beperkte sturing op vergroenen voor interventiemomenten					
A3. Gebrek landelijke eis waterberging					
A4. Geen concrete regelgeving hitte op werkplek					
A5. Bedrijventerreinen vergeten gebiedstype in beleid					
B1. Lokale aanscherping BBL niet toegestaan					
B2. Wet natuurbescherming vooral voor behoud natuur					
B3. Knellende parkeernormen					
B4. Ruimte mislopen door krampachtig energiebeleid					
B5. Brandveiligheid groen					
B6: Milieu- en veiligheidsregels					
C1. Interpretatie Hygiënecode					
C2. Combineren hekwerk en groen					
D1. Slechte OV ontsluiting					
D2. Inspanningsplicht in plaats van resultaatplicht					
D3. Lock-in effect energietransitie					
D4. Ondergrondse ruimtelijke ordening					
E1. Doorvertaling beleid naar uitvoering en beheer					
E2. Verantwoordelijkheid verwerking hemelwater eigen terrein					

3. AANBEVELINGEN

Thomas Klomp | Klimaatadaptievebeelden.nl

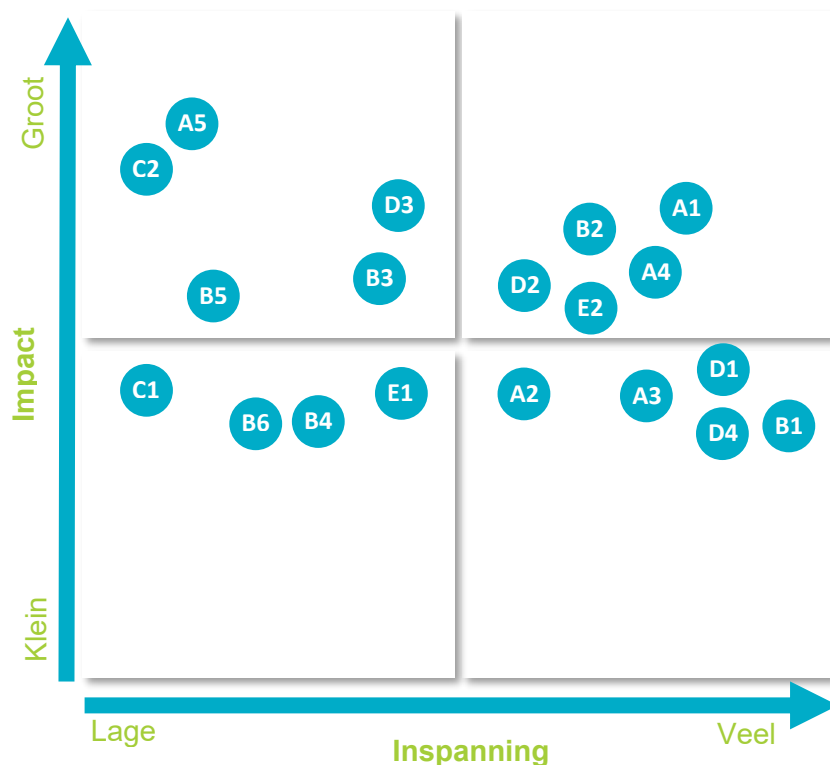
3. Aanbevelingen

3.1 Prioritering knelpunten

Welke knelpunten hebben de meeste prioriteit? Welke knelpunten kunnen het beste als eerste aangepakt worden? Dit bepalen we aan de hand van twee factoren. Enerzijds *Impact*: de mate van invloed of effect dat het (knellend) beleid heeft op het behalen van de werklandschappen doelen. Anderzijds *Inspanning*: hoeveel moeite het kost om het knelpunt op te lossen. Daarbij richten wij ons op het aanpakken van de knelpunten op landelijk niveau. Lokaal kan de situatie soms anders zijn. Dat is iets om voor een specifieke locatie of gebied nader uitgewerkt kan worden.

Alle benoemde knelpunten zijn aan de hand van deze factoren beoordeeld. Figuur 3 geeft de verdeling weer. Zodoende zijn alle knelpunten in vier groepen onderverdeeld:

1. *Snelle winsten*: grote impact – weinig inspanning
2. *Grote belangrijke opgaven*: grote impact – veel inspanning
3. *Mooie mogelijkheden/bijkomstigheden*: kleine impact – weinig inspanning
4. *Afwachten acties*: kleine impact – veel inspanning

Figuur 3. Onderverdeling knelpunten o.b.v. 'Impact' en 'Inspanning'.

De inspanning is ook veelal afhankelijk van het draagvlak, of de oplossingen/acties makkelijk geaccepteerd worden. Daarom beïnvloeden de aanpakken elkaar soms ook. Zo zijn er goede ervaringen met het opbouwen van draagvlak vanuit relatief makkelijke en kleine acties. Daarmee groeit het draagvlak op de langere termijn om ook de lastigere opgave beter op te pakken. Daarom heet categorie 4 nu *afwachten*. Dat wil niet zeggen dat de knelpunten in groep 4 niet belangrijk zijn, maar dat beter gewacht kan worden tot het draagvlak groter is.

Snelle winsten

Grote impact – Lage inspanning

Onder de snelle winsten vallen de knelpunten die met haalbare of relatief eenvoudige acties op te lossen zijn, maar wel een grote impact hebben. Dit zijn de acties die direct opgepakt dienen te worden en een hoge prioriteit hebben. Hieronder valt:

- A5. Bedrijventerreinen als gebiedstype vergeten in beleid
- B3. Knellende parkeernormen
- B5. Brandveiligheid groen
- C2. Combineren hekwerk en groen
- D3. Lock-in effect energietransitie

Grote opgaven

Grote impact – Veel inspanning

Dit zijn de opgaven die zeer belangrijk zijn, maar ook veel inspanning en vaak meer tijd vragen om op te lossen. Deze acties dienen vaak over een langere termijn opgelost te worden met behulp van anderen/breder netwerk en soms ook met aanvullend onderzoek en kennisontwikkeling. Hieronder valt:

- A1. Ontbreken landelijke groennorm
- A4. Geen concrete regelgeving over hitte op werkplek
- B2. Wet natuurbescherming gaat enkel over natuurbehoud
- D2. Inspanningsplicht in plaats van resultaatsplicht
- E2. Verantwoordelijkheid verwerking hemelwater eigen terrein

Mooie mogelijkheden/bijkomstigheden

Kleine impact – Lage inspanning

Dit is de categorie met knelpunten die niet per se de hoogste prioriteit heeft, maar wel vrij eenvoudig aangepakt kunnen worden. Hieronder valt:

- B4. Ruimte mislopen door krampachtig energiebeleid
- B6. Milieu- en veiligheidsregels
- C1. Interpretatie Hygiëncode
- E1. Doorvertaling beleid naar uitvoering en beheer

Afwachten acties

Kleine impact – Veel inspanning

De laatste categorie zijn de acties die veel inspanning vragen, maar momenteel nog lastig te veranderen zijn. Deze acties vragen meer tijd en draagvlak. Daarom hebben deze momenteel minder prioriteit. Dat kan echter verschuiven, er kunnen zich kansen voordoen waardoor het draagvlak voor verandering groter wordt. Ook kan de inspanning kleiner worden, bijvoorbeeld door mee te liften met andere ontwikkelingen, zoals ontwikkeling of wijziging van beleid (een zogeheten 'window of opportunity'). Hieronder valt:

- A2. Beperkte sturing op vergroenen voor interventiemomenten
- A3. Gebrek landelijke eis waterberging
- B1. Lokale aanscherping BBL niet toegestaan
- D1. Slechte OV ontsluiting
- D4. Ondergrondse ruimtelijke ordening

3.2 Oplossingsrichtingen & kansen

De oplossingsrichtingen en kansen volgen uit een vertaling van de analyse (hoofdstuk 2) en prioritering (3.1) naar aanbevelingen. De rode draad hierin is het schetsen van te bestendigen, ontwikkelen en te agenderen van beleid. Om zo te sturen op opheffen van knelpunten en verzilveren van kansen. Er zijn een aantal oplossingsrichtingen:

- Kennisdeling
- Nader onderzoek
- Beleidsbeïnvloeding/nieuw beleid agenderen
- Ontwikkelen en testen op o.a. Living Labs en (reeds) andere locaties.

De oplossingsrichtingen zijn adviezen ten aanzien van de hiervoor omschreven knelpunten. Op dit punt haken we ook andere kansen aan, die niet direct raken aan een knelpunt. Zo ontstaat een complete vooruitblik.

Kennisdeling

Onder kennisdeling vallen vooral de knelpunten uit de categorieën 'verkeerde interpretatie' en 'niet toepassen van beleid'. Voor beide kan het delen van kennis en goede communicatie al veel oplossen, onder andere op de specifieke Living Labs (LL) en Ambassadeurs terreinen⁷ (AT), in de Zwermaanpak en Maatschappelijke activeringsstrategie van WvT. Waar living labs in het teken staan van het doen van onderzoek en het testen van innovaties, zijn ambassadeursterreinen erop gericht om de best practices uit de living labs breder toe te passen. Voor 'verkeerde interpretatie' gaat het vooral om het creëren van bewustzijn. Voor verkeerde interpretatie van de Hygiëncode (C1) zou een gerichte communicatiecampagne voor voedselverwerkingsbedrijven een optie zijn.

Voor brandveiligheid groen (B5) en combineren hekwerk met groen (C2) is duidelijke communicatie vanuit zowel de gemeente als verzekeraars belangrijk. Specifiek voor heggen is dit een aandachtspunt voor de Maatschappelijke activeringsstrategie met de heggen-campagne. Verscheidene verzekeraars houden zich steeds meer bezig met klimaatadaptieve maatregelen op terreinen. Het wordt aanbevolen om vanuit WvT deze contacten te blijven inzetten. Dit kan verder versterkt worden met de Zwermaanpak en maatschappelijke activeringsstrategie in WvT en ook extern met communicatie vanuit andere partijen.

Tijdens en vooral na realisatie van is er vaak nog onvoldoende aandacht voor het beheer en de instandhouding (E1). Dit kan echter wel vastgelegd worden in aanbestedingseisen, regels of overeenkomsten om het behoud en beheer. Zo werken gemeenten vaak met Beeldkwaliteitsnormen, bijvoorbeeld van CROW. Deze zijn nog niet altijd voldoende klimaatbestendig en natuurinclusief, maar er zijn wel ontwikkelingen om dit aan te gaan passen. De AT en LL terreinen vormen hiervoor een goede testlocatie. Het wordt aanbevolen om dit ook breder te blijven agenderen en communiceren.

⁷ <https://www.werklandschappen.nl/meedoen/bedrijventerreinen/living-labs-en-ambassadeursterreinen/>

Een algemene kans ten aanzien van kennisdeling is om als partijen (zoals gemeenten onderling) de voorbeelden van praktijkervaringen met bedrijventerreinen in water- en groenstructuurplannen uit te wisselen. Een gemeentelijk groenstructuurplan is namelijk één van de sleutels tot succes voor doelmatig vergroenen (bron: Handreiking GIOS). Dit kan bijvoorbeeld onderdeel zijn van de testen op AT en LL terreinen en van de Lerende netwerken voor de regisseur en de voor gemeenten in WvT.

Nader onderzoek

Het opstellen van effectieve normen, richtlijnen of regels voor het borgen van een toename van de natuur (B2) vergt nog een nader onderzoek om daarvoor normen of instrumenten te ontwikkelen. In diverse programma's, zoals de WvT Bewijslast en ook het programma Groen in en Om de Stad, wordt hier aan gewerkt.

Beleidsbeïnvloeding/ Beleid agenderen

In het algemeen is er nog veel winst te behalen door bedrijventerreinen te blijven agenderen in nieuw beleid (A5): zowel rijksoverheid en provinciaal als waterschap en gemeentelijk beleid. Dit is bijvoorbeeld belangrijk bij het opstellen van de nieuwe Nationale Adaptatie Strategie (NAS) en verduurzaming in CROW en bij de verwachte borging van de Landelijke maatlat groen klimaatbestendig bebouwd gebied. Ook kan het ondersteunend werken voor de inzet van beleidsinstrumenten door de partijen in WvT.

Breder inzetten gemeentelijk omgevingsplan

Het gemeentelijke omgevingsplan biedt ruimte om eisen te stellen. Denk voorbeeld aan bouwregels voor de draagkracht van daken. Voor zowel vergroening (A1 en B2) en waterberging (A3) als de energietransitie is het waardevol om daken het liefst multifunctioneel te benutten. Een groot obstakel bij bestaande bedrijventerreinen is dat de draagkracht van daken niet sterk genoeg is voor groene daken of zonnepanelen. Dit kan voorkomen worden door in de bouwregels van bestemmingsplannen op te nemen dat het verplicht is om bij het bouwen en onderhoud van het dak de constructie sterk genoeg moet zijn om zonnepanelen en/of groen te kunnen dragen. Deze onderwerpen kunnen getest worden op de LL en AT terreinen in WvT.

Daarbovenop hebben bestemmingsplannen en omgevingsplannen een lange looptijd. Deze plannen omschrijven de gebruiks- en bouwmogelijkheden voor een bepaald gebied. Een verouderd plan zal meestal ook verouderde kaders geven.

Een voorbeeld hiervan is het bedrijventerrein A1 in Deventer. Daar is deze bouwregel al opgenomen in hun [bestemmingsplan](#) om de energietransitie te versnellen.

Het stellen van eisen aan een klimaatadaptieve inrichting (A3, en A4) is nog een uitdagende opgave in het gemeentelijk omgevingsplan, zeker voor bestaand gebied. Om het gemeentelijk omgevingsplan hiertoe beter te benutten, is er vooral een behoefte aan voorbeelden. Hoe stellen we passende en haalbare verplichtingen aan vergroenen (A1), waterberging en dergelijken op

bedrijventerreinen? Een kans om beleid te beïnvloeden in deze richting is het ontwikkelen en aanbieden van (tekstuele) bouwstenen om op voort te borduren. Vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Handreiking Decentrale Regelgeving Klimaatadaptatie, maar toegespitst op (gebiedsdifferentiatie naar) bedrijventerreinen. Deze onderwerpen kunnen ontwikkeld en getest worden op de LL en AT terreinen in WvT.

Verder wordt het omgevingsplan veelal ingezet voor (nieuw)bouw en gebouwen, maar nog weinig voor regels over de inrichting van percelen. Ook daar liggen nog kansen voor een groot deel van de gesignaleerde knelpunten.

Beleid is niet alleen regelgeving maar ook het goed inregelen van het ontwerpproces daar waar alleen een inspanningsplicht gevraagd kan worden (D2). Een inspanningsplicht biedt vaak de benodigde ruimte voor maatwerk, daar waar gaan uniforme regelgeving mogelijk is. Maar het is ook een risico op afzwakking van de gewenste ontwikkelingsrichting. Hoe dit uitpakt in het ontwerpproces, is dan bijvoorbeeld afhankelijk van een heldere voorkeursvolgorde en een 'comply or explain' aanpak in de plantoetsing. Dit kan ontwikkeld en getest worden op de LL en AT terreinen in WvT.

Meer eenvormigheid in regels

De regels voor groen en klimaatadaptatie zijn nog in ontwikkeling en zijn grotendeels vastgelegd in beleid en regels van gemeenten (Omgevingsplan) en waterschappen. Hierdoor zijn er grote onderlinge verschillen, waarbij op één locatie vaak meerdere verschillende regels gelden. Dit maakt het lastig voor ontwerpen, ontwikkelen en handhaven. Deze uitdaging kan onderwerp worden van het (hierop volgende) ontwikkelen van een aanpak voor Beleidsbeïnvloeding in WvT.

Beleidscyclus oplijnen

Ook voor één specifieke locatie is het beleid vaak nog niet eenvormig en eenduidig. Dit kan verbeterd worden door de gehele beleidscyclus (van visie tot en met realisatie en beheer) goed af te stemmen op elkaar en op de doelen van een werklandschap van de toekomst.

Testen op living labs en pilots

Een mooie kans is om op de living labs (van de Werklandschappen) en andere pilot-locaties de interventiemomenten (A2) – zoals renovatiewerkzaamheden, verhuizing, verbouwing, schade etc. – beter te benutten voor vergroening en klimaatadaptatieve maatregelen. Hierbij kan onderzocht worden welke interventiemomenten het effectiefst zijn en welke partijen daarbij betrokken worden. Ook kunnen de overheden hier de ervaringen met (nieuw) beleid ophalen en van elkaar leren wat er werkt. Dat is waardevolle input voor vergelijkbare trajecten op andere bedrijventerreinen en ook eventueel input voor beleidsbeïnvloeding van gemeente om hier sterker op te kunnen sturen.

Een living lab is ook een gelegenheid om te testen hoe voor het gebiedstype bedrijventerrein bijvoorbeeld een groennorm ingezet kan worden. Welke minimale eis en streefwaarde zijn haalbaar om te stellen? In hoeverre vergt dit een ontwikkelpad? Hoe werkt dit in de praktijk uit?

Deze test kan plaatvinden met behulp van de Handreiking GIOS. In dit kader wordt al op meerdere plekken geëxperimenteerd in pilots. Een dergelijke inzet kan antwoorden opleveren rond knelpunt A1 en draagt bij aan het verhelpen van A5.

Geprogrammeerde ontwikkelingen

Het invullen en oplossen van een aantal kansen en knelpunten wordt al opgepakt. Onderstaand een eerste schets van de relevante ontwikkelingen.

Nieuwe normen fietspaden impuls voor vergroenen

Het kennisplatform CROW is in 2024 bezig met het opstellen van normen en aanbevelingen voor fietspaden op bedrijventerreinen. Gezonde en fietsvriendelijke fietsroutes gaan vaak hand in hand met groen. Denk aan schaduw van bomen of groen als afscheiding van de weg. Daarom bieden deze nieuwe normen eventueel een mooie kans en impuls voor het vergroenen van bedrijventerreinen. Daarnaast kunnen betere fietsverbindingen leiden tot minder auto-verbruik. Waardoor eventueel extra ruimte vrijkomt voor bijvoorbeeld groen en waterberging.

Versterken organisatiegraad

Slechts zo'n 20 procent van de bedrijventerreinen in Nederland heeft momenteel enige vorm van organisatie. Terwijl juist een goede organisatiegraad een hele belangrijke voorwaarde is voor het verduurzamen van bedrijventerreinen, zoals het onderzoeksrapport⁸ van de Rli beaamd. Het beter en professioneler organiseren van de organisatie op bedrijventerreinen biedt daarom een grote kans om maatregelen te kunnen nemen. Deze kans wordt al primair opgemaakt door het Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen Nederland (PVB) alsmede via VNO-CW CoCreatie.

⁸ <https://www.rli.nl/publicaties/2023/advies/samen-werken>

4. VERVOLG

Thomas Klomp | Klimaatadaptievebeelden.nl

4. Vervolg

Met de inzichten uit deze studie, worden drievervolgstappen gezet. De inzichten daaruit worden po termijn weer vastgelegd in een actualisatie van dit rapport.

Verbinden

Het is waardevol om de bevinding uit deze studie te koppelen met andere programma's en projecten. Relevante verbindingen zijn in ieder geval:

- Werklandschappen van de Toekomst; en specifiek de deelprojecten Interacties Overheden, Zwermaanpak, en fase 2 van Flankerend Beleid en Financiële Instrumenten. Daarbij ook de praktijkervaringen en voorbeelden uit Interacties Overheden, Living Labs, Ambassadeursterreinen, Showcaseterreinen en partnerterreinen.
- De projecten en netwerken van Collectief Natuurinclusief van zowel domein Bedrijventerreinen als andere domeinen, zoals Bouw.
- De studies en activiteiten rondom energietransitie op bedrijventerreinen vanuit Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen (PVB).
- Ontwikkelingen rondom de Landelijke Maatlat groen klimaatbestendig bebouwd gebied en Groen In en Om de Stad (GIOS).

Verdiepen

Er volgen komende jaren nadere verdiepingen van deze eerste studie. Dit wordt opgepakt met:

- Aanvullende praktijkervaringen worden opgehaald uit het werkveld en geduid en verdiept met werksessies (bijv. in een COP werkvorm) in de Werklandschappen van de Toekomst.
- Verdieping vanuit interacties met overheden o.a. in de Werklandschappen van de Toekomst en Samen Klimaatbestendig.

Aan de slag

Het doel is opschaling van toepassing en realisatie. *Observatie hierbij: voor bestaande situaties is dit geen directe beleidsopgave, maar vraagt het vooral om communicatie en gedrag-strategieën.* Voor de opschaling zijn vervolgacties voorzien in de Werklandschappen van de Toekomst:

- Inzetten van de Living Labs en Ambassadeursterreinen om beleid te innoveren en te testen. In samenwerking met de gemeente, de omgeving, onderzoekers en ondernemers. De Living Labs bieden daarmee mogelijkheden om nieuw of aangepast beleid te ontwerpen en op lokaal schaalniveau te testen en de effecten hiervan te meten en onderzoeken.
- Ophalen van ervaringen bij de gemeenten en (partner)terreinen.
- Opzetten van een aanpak voor de kennisdeling over beleid en regelgeving die nog te weinig wordt toegepast of die onjuist geïnterpreteerd.
- Opzetten van een strategie voor agenderen van knellend en ontbrekend beleid.

Bij deze acties samenwerken met andere programma's, zoals PVB of Collectief Natuurinclusief.

5. Bijlagen

Bijlage A overzicht beleidsinstrumenten

Beleid	Info
Besluit Activiteiten Leefomgeving	Hierin staan regels voor activiteiten in de fysieke leefomgeving die gelden voor burgers, bedrijven en overheid.
Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL)	Hierin staan regels vastgelegd voor aan welke regels een gebouw moet voldoen voor veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu.
BREEAM-NL	De BREEAM staat voor Building Research Establishment Environmental Assessment Method en is een certificering om de duurzaamheid van gebouwen, infrastructuur of een (bebouwd) gebied te beoordelen. Het duurzaamheidskeurmerk gaat o.a. over de thema's hittestress, klimaatadaptatie en gezondheid door het verbeteren van de lokale luchtkwaliteit en sociale cohesie.
NL Greenlabel	NL Greenlabel is een Nederlandse organisatie die duurzaamheidscertificaten verstrekt o.a. beplanting en projecten. Het richt zich op een integrale aanpak die natuur, biodiversiteit en klimaatbestendigheid bevordert, met speciale aandacht voor samenwerkingen tussen overheden, bedrijven en burgers. Het NL Terreinlabel biedt het een instrument om de duurzaamheid van complete buitenruimtes inzichtelijk te maken en te verbeteren.
Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)	In DPRA staan afspraken over de aanpak om klimaatadaptatie te verankeren in beleid en handelen. Met als doel dat Nederland in 2050 volledig klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht.
Maatlat groene klimaatadaptieve leefomgeving	De maatlat is bedoeld voor o.a. overheden en woningcorporaties en laat zien hoe je gebouwen en de openbare ruimte klimaatadaptief inricht.
Nationale Adaptatie Strategie (NAS)	De NAS vormt de overkoepelende strategie voor klimaatadaptatie in Nederland. De eerste versie (uit 2016) wordt opgevolgd door een nieuwe geactualiseerde strategie in 2025/2026. De KNMI-klimaatscenario's (2023), de herijking van de klimaatrisico's (2025) en de klimaatadaptatiemonitor (2026) vormen samen de bouwstenen voor deze nieuwe NAS.
Nationale Omgevingsvisie (NOVI)	De NOVI beschrijft de visie van het Rijk op de toekomstige ontwikkelingen en inrichting van Nederland. Hierin staat het versterken van de omgevingskwaliteit centraal (met oog op natuur, gezondheid, milieu en duurzaamheid).

Tijdelijke Natuur	Tijdelijke Natuur valt onder de Wet natuurbescherming en gaat om gebieden/terreinen waar tijdelijke natuur ontstaat/mag ontstaan, met de wettelijke toestemming deze op later moment weer te verwijderen.
MIA/Vamil (Milieu-investeringsaftrek MIA en Willekeurige afschrijving milieu-investeringen)	Regeling/subsidie die door ondernemers ingezet kan worden om belastingvoordeel te krijgen op milieuvriendelijke investeringen in het bedrijf.
Water en Bodem Sturend	Water en Bodem Sturend is een landelijk beleidsprincipe om te waarborgen dat water- en bodemcondities leidend zijn bij keuzes in de ruimtelijke inrichting en ontwikkelingen. Het richt zich op duurzaam grond- en waterbeheer door bijvoorbeeld te anticiperen op klimaatverandering, bodemdaling en watertekorten, en te zorgen dat activiteiten passen bij de draagkracht van de bodem en het watersysteem. Dit gaat ook o.a. over grondwateronttrekkingen, koelwaterlozingen, ordening en gezondheid bodem, (grond)waterkwaliteit, etc.
Integrale gebiedsvisie of herontwikkelplan	<p>Een visie of herontwikkelplan heeft als doel om op een specifieke locatie richting te geven aan de beoogde ontwikkeling en helpt partijen om hetzelfde doel na te streven. Er worden gezamenlijke doelen vastgesteld en inzichtelijk gemaakt wat de ambities zijn voor het gebied, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid, energie, efficiënt ruimtegebruik, inclusiviteit, economische profilering of financieel.</p> <p>In een herontwikkelplan wordt nog meer dan bij een greenfield ontwikkeling, uitgegaan van de bestaande situatie en zittende partijen in het gebied.</p>
BKL	Het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (BKL) is een onderdeel van de Omgevingswet en stelt landelijke regels vast voor de fysieke leefomgeving, zoals milieu, natuur, en bouwkwaliteit. Het biedt een kader voor overheden en burgers om een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving te waarborgen.
Provinciale Omgevingsverordening	De omgevingsverordening bevat alle provinciale regels voor de fysieke leefomgeving. Per provincie is er één omgevingsverordening met regels voor (de bevoegdheden van de provincie) op milieu, de planologie, landschap en de grondwater bescherming en -gebruik.
Gemeentelijke Omgevingsvisie	In de omgevingsvisie leggen het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Provinciale Staten en de gemeenteraad hun ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving vast voor de lange termijn. Ze stellen ieder 1 omgevingsvisie voor het hele grondgebied vast. De omgevingsvisie is zelfbindend.

Omgevingswet	De Omgevingswet geeft de landelijke regels en instructies voor de regels van andere overheden. Deze regels gaan over de ruimte waarin mensen wonen, werken en ontspannen. Deze wet bevat regels voor wat er buiten te zien, horen en ruiken is. Onder de omgevingswet vallen 4 AmvB's, waaronder het Besluit Bouwwerken Leefomgeving en Besluit Activiteiten Leefomgeving. Een vergunning aanvragen voor een nieuw plan of idee kan in het digitale Omgevingsloket. In dit loket staan alle regels en plannen van gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk.
Beeldkwaliteitsplan	Het beeldkwaliteitsplan beschrijft de gewenste beeldkwaliteit van de bebouwing en de buitenruimte en bevat toetsbare criteria. Het is een verbindend element tussen landschap, architectuur en stedenbouw. Het plan geeft aanbevelingen en richtlijnen voor de vormgeving van bebouwing en de inrichting van de ruimte. Bijvoorbeeld aan de hand van schetsen en afbeeldingen.
MER	De Milieueffectrapportage (MER) is een proces waarin de mogelijke milieueffecten van een voorgenomen plan of project worden onderzocht, beschreven en afgewogen om milieuvriendelijke besluitvorming te bevorderen. Het rapport helpt overheden en belanghebbenden inzicht te krijgen in de gevolgen voor natuur, gezondheid en leefomgeving, zodat duurzame keuzes gemaakt kunnen worden.

Bijlage B Introductie Toolbox

Welk flankerend beleid zit het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen in de weg? Er is immers een transitie gaande. Daarom is het logisch dat bestaand beleid niet altijd meer effectief is voor de nieuwe doelen van de toekomst. Bijvoorbeeld beleid wat eisen stelt aan brandveiligheid kan de aanleg van groen beperken. Of bijvoorbeeld doordat het lastig is om goede normen te stellen voor groen, wordt er nu nog niets gevraagd.

Het groeidocument 'Flankerend Beleid Bedrijventerreinen' brengt in beeld wat het flankerend beleid is en wat knelpunten en kansen er zijn bij het realiseren van toekomstbestendige werklandschappen in Nederland. Zo vormt het een groeidocument waarin een landelijk toepasbare en generieke inzichten rondom flankerend beleid op bedrijventerreinen zijn vastgelegd. Hiermee wordt een nieuw 'gereedschap' aan de Toolbox toegevoegd dat in de verdere looptijd van Werklandschappen van de Toekomst met nieuwe ontwikkelingen en praktijkervaring wordt aangevuld en geactualiseerd. Bovendien vormt het ook een belangrijke basis voor de hulpmiddelen en instrumenten uit de Toolbox; deze zijn immers van toepassing binnen de geldende – of ontbrekende – beleidskaders. Het rapport ondersteunt en versterkt daarmee de Toolbox.